

численних варіантах для різних типів хорів та вокальних ансамблів. Це давало змогу значно розширити їх застосування у виконавській практиці.

Висновок. Отже, творча спадщина М. Вербицького виявляє актуальні аспекти проблеми співвідношення вербально-образного канону щодо творчості поета, а “шевченківський” напрямок складає важливу складову сучасного музичного процесу, в якому розвиваються усталені й формуються нові грані творчих модусів сучасної музичної культури.

1. Людкевич С. Вокальна музика на тексти поезій “Кобзаря” // Станіслав Людкевич. Дослідження. – Львів: Дивосвіт, 1999. Т. 1. – С. 165.

2. Людкевич С. Про композиції до поезій Т.

Шевченка // Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії / Станіслав Людкевич; упорядкув., вступ. стаття, перекл. та примітки З. Штундер. – К.: Муз. Україна, 1973. – С. 133 – 137.

3. Немкович О. Перші шевченкознавчі розвідки Станіслава Людкевича в контексті української культури кінця XIX – початку XXI століть / О.М. Немкович // Часопис Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського. – 2014. – № 1. – С. 51 – 60.

4. Флейчук Х. Хорова Шевченкіана кінця XX – початку XXI ст.: проблеми диригентської інтерпретації (на прикладі хорових творів М. Скорика, В. Камінського): монографія / Христина Флейчук. – Львів: Сполом, 2010. – 128 с.

5. Шевченко Т. Зібрання творів: У 6 т. – К., 2003. – Т. 5. – С. 207.

6. Шевченко Т. Кобзар / упор., коментарі та післяслово М. Зубкова. – Харків: ВД “Школа”, 2014. – 576 с.

Стаття надійшла до редакції 07.02.2017

УДК 821.161.2.09:78

Дзвенислава Василик, старший викладач кафедри методики музичного виховання і диригування Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

СУСПІЛЬНО-КРЕАТИВНА РОЛЬ МУЗИКИ В ТВОРЧОСТІ ОСИПА МАКОВЕЯ

До 150-річчя з дня народження.

У статті на основі аналізу художніх творів Осипа Маковея – українського поета, письменника, редактора, видавця, педагога, доктора філософії, громадського діяча – висвітлюється його розуміння ролі музики, як суспільно-креативного феномена.

Ключові слова: Осип Маковей, суспільно-креативна роль музики, національна ідея.

Літ. 13.

Дзвенислава Василик, старший преподаватель кафедры методики музыкального воспитания и дирижирования Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

ОБЩЕСТВЕННО-КРЕАТИВНАЯ РОЛЬ МУЗЫКИ В ТВОРЧЕСТВА ОСИПА МАКОВЕЯ

В статье на основании анализа художественных произведений Осипа Маковея – украинского поэта, писателя, редактора, издателя, педагога, доктора философии, общественного деятеля – освещается его понимание музыки как общественно-креативного феномена.

Ключевые слова: Осип Маковей, общественно-креативная роль музыки, национальная идея.

Dzvenyslava Vasylyk, Senior Lecturer of the Music Education Methods and Conducting Department Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE SOCIAL AND CREATIVE ROLE OF MUSIC IN THE WORK OF OSYP MAKOVEY

The article based on the analysis of artistic works of Osyp Makovey, the Ukrainian poet, a writer, an editor, a publisher, a teacher, a doctor of philosophy, a social activist, highlights his understanding of role of music as a social and creative phenomenon.

Keywords: Osyp Makovey, the social and creative role of music, the national idea.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень та публікацій. У серпні цього року – 150-літній ювілей від дня народження Осипа Маковея – однієї з найяскравіших постатей в українській культурі.

Письменник, поет, літературний критик, біограф, педагог, літературознавець, редактор, публіцист, перекладач, сатирик, доктор філософії, громадський діяч – такий перелік галузей, в яких відкрився його багатогранний талант. Творчість

Маковея та його життєвий шлях стали темами наукових розвідок багатьох українських науковців-літературознавців, серед яких І. Франко, Н. Гувайнюк, В. Сімович, О. Засенко, О. Попович, Ф. Погребенник, О. Мишанич, Д. Лукіянович, Д. Коренець, Ю. Гусар та ін. У працях цих науковців характеризується життєвий та творчий шлях письменника, описується педагогічна діяльність, висвітлюються державотворчий аспект громадської діяльності, аналізуються поетичні та прозові твори. Проте в ракурсі музики творчість письменника досі висвітлена не була, за винятком окремих згадок про Маковея в Людкевича [3; 4].

Мета статті. На основі аналізу художніх творів Осипа Маковея висвітлити його розуміння ролі музики, як суспільно-креативного чинника.

Виклад основного матеріалу. Народився Осип Степанович Маковей (псевдоніми – Євмен, Омикрон, Стефан Ярошенко, О. Степанович, Осип з Буковини) – 23 серпня 1867 р. у Яворові Львівської області, там же закінчив початкову школу. Потім навчався у Львівській гімназії та на філософському відділі Львівського університету. 1895 р. з'явилася перша збірка віршів “Поезії”, через два роки – збірка “Подорож до Києва”, за якою були опубліковані сатирична поема “Ревун”, поетичні цикли “Сум і глум”, “Гірські думи”, “Строфи”. По закінченні університету працював журналістом у львівській “Зорі”, головним редактором газети “Буковина”, яка набула під його керівництвом високого рівня. В “Буковині” публікувалися О. Кобилянська, С. Ярошинська, І. Бажанський та ін. У 1897 р. Маковей був запрошений на посаду редактора новоствореного львівського часопису “Літературно-науковий вісник”, де співпрацював з І. Франком, М. Павликом, В. Гнатюком, М. Грушевським. У 1899 р. отримав державну стипендію для молодих письменників у Віденському університеті, де вивчав слов'янські мови та літератури. У Відні під керівництвом професора В. Ягича написав наукову роботу про поему видатного хорватського поета Івана Гундулича “Осман”, в якій зображено переможну битву козацтва під Хотином.

У 1899 р. Маковей повернувся на Буковину, де викладав україністику в учительській семінарії та Чернівецькому університеті. У Чернівцях захистив дисертацію про українського поета і письменника Пантелеймона Куліша, написав ряд літературознавчих розвідок, популяризуючи буковинських поетів Ю. Федьковича, І. Воробкевича, О. Кобилянську. В період з кінця XIX ст. були написані прозові твори “Весняні бурі”, “Клопоти Савчихи”, “Наші знакомі”, “Оповідання”, “Пустельник з Путни”, повість “Ярошенко”, та ін.

1910 р. через напружені стосунки з деякими провідниками українських кіл, що їх змальовував Маковей у своїх сатиричних творах, він переїхав до Львова, де працював у жіночій гімназії. Від 1913 р. О. Маковей був на посаді директора вчительської семінарії в м. Заліщиках, що на Тернопіллі. У часі першої світової війни Маковей був офіцером австрійської армії, служив на лінії російсько-австрійського фронту. Його спостереження за двобоями солдатів-українців з двох воюючих сторін описані у нарисах “Листи з поля”, вірші “Пісні з поля” та ін. творах. Написаний у 1915 р. вірш “Жовняр за плугом” (“Попід гаєм, попід лугом”) став народною піснею. У серпні-вересні 1920 р. очолював відділ народної освіти Заліщицького повітового ревкому. У 1921 р. був заарештований польськими властями за “українізацію” та провів декілька тижнів у Чортківській в'язниці. Помер письменник 21 серпня 1925 р., похований у Заліщиках.

Творчість Осипа Маковея багатогранна. Його прониклива поезія різної тематики оснований на народному пісенному фольклорі. “Широко застосовував поет розміри, ритміку, строфіку, образні засоби, властиві народним пісням” [2, 10]. Ще будучи студентом Львівського університету О. Маковей, вочевидь, під впливом І. Франка, на рідній Яворівщині записував та впорядковував народні пісні [1, 40]. Одними з найкращих зразків віршів народнопісенного характеру можна назвати обжинкову “Конець тій ниві, конець” [8, 35], ліричну мініатюру “Питалася матуся” [8, 54], вірш коломийкового характеру “А я хлопець молодий” [8, 54] та ін.

Вклад Маковея у розвиток української мови, боротьба за її чистоту та самобутність були високо оцінені Іваном Франком: “Наша новочасна версифікація під пером українців і галичан, таких, як Щурат і Маковей, зробила великий поступ у напрямі до чистоти мови і мелодійності вірша...” [12, 523].

Про мелодійність віршів Маковея свідчать і факти захоплення його поезією музикантів-виконавців, серед яких Модест Менцинський – тенор світової слави, уродженець Львівщини, випускник Самбірської гімназії, Львівської консерваторії, перший тенор Королівської опери у Стокгольмі, в репертуарі якого було 50 оперних партій, камерна музика Лисенка, Людкевича, Січинського на слова Шевченка, Франка, Пачовського та ін.

С. Людкевич, пишучи спогади про М. Менцинського, згадує: “Менцинський шукав не тільки добрих, пригожих для себе вокальних композицій, але

також підшукував гарні поетичні тексти, до яких йому хотілось підложити музику. Він гаряче кілька разів просив мене підложити під музику для солоспіву вірш О. Маковея “Мені здається, мов я не жив” [3, 429].

У поезіях та прозових творах О. Маковея висвітлене його власне ставлення до музики, як до креативного феномену. В багатьох своїх віршах поет висловлює своє розуміння значення музики для виховання суспільства та її суспільно-креативну роль.

У поезії “І я умію пісню...” [8, 29] поет називає свої вірші піснями та характеризує їх як зовнішній вияв думок. У вірші “У Миколи Лисенка” [8, 41 – 42], що написаний після мандрівки Маковея до Києва у 1897 р., поет висловлює вдячність композиторові за його роботу: “Спасибі тобі, український співаче, / за славі пісні, що у них стільки чару, / за серце твоє молоде і гаряче!” [8, 41], підкреслює значення народної пісні та української професійної музики для розвитку української нації: “нема в нас такого добра забагато, як слашний Лисенко і пісня народна” [8, 42].

Одним з найпопулярніших віршів Осипа Маковея по праву вважається “Гайдамацька пісня”, що стала народною. “Про популярність пісні свідчить і те, що під її мелодію підкладано часто й застольний текст “Многая літа” [4, 413].

Поезія “Ми гайдамаки” покладена на музику самим поетом в грудні 1901 р. Влісті до Я. Ярославенка від 25 березня 1907 р. поет писав: “Гайдамацьку пісню” я зложив ще під час сецесії 2 грудня 1901 р. під мелодію якоїсь волоської пісні, котрої автора не знаю і не міг довідатися... Я чув її колись лише раз у вагоні від товариша-офіцера й не можу присягнути, чи мелодію переймив вірно” [4, 730].

Твір “Ми гайдамаки” протягом 1920 – 1940 рр. став об’єктом різних музичних обробок, увійшов до реєстру власне стрілецьких пісень [13, 230]. Відомі опрацювання цієї пісні М. Гайворонським, О. Кошицем, Я. Ярославенком, Б. Кудриком.

Поетичний доробок Осипа Маковея став джерелом натхнення для українських композиторів. Музичних творів на слова Осипа Маковея небагато: серед них широко відомі хорові твори Миколи Лисенка “Сон” (“Тихий сон по горах ходить”) для мішаного хору, Філарета Колесси “Жовнярські похорони” (“Помер жовняр...”) для чоловічого хору та “За горою, за лугом” для жіночого хору з супроводом фортепіано. Твір “Жовнярські похорони” написаний 1915 р., і увійшов до циклу “Воєнні квартети”.

Серед прозових творів Маковея вирізняються передовсім його сатиричні новели і оповідання, в яких описуються та викриваються суспільні вади тогочасної української інтелігенції.

Серед сатиричних оповідань Маковея вирізняється “Як Шевченко шукав роботи” (1912 р.), в якому гостро затавроване пристосуванство та боягузливність певної частини тогочасної інтелігенції. Це твір не втратив своєї актуальності і в теперішній час. Після концерту на честь Шевченка “для вузького кола обраних” Шевченко являється до ряду осіб, шукаючи роботи. “Дайте мені яку роботу! Візьміть мене до редакції “Діла”, все-таки на щось здамся!” [11, 118] звертається він до пана Л. Але прохання Шевченка ніхто не прагне задовольнити: “Годі, бо ви ані доктор, ані австрієць, ані податку не платите” відповідає пан посол Л. [11, 118]; “Еге, еге, але ж ви, добродію, не є дійсним членом Товариства імені Шевченка” відказує “професор Г.” [11, 121]; не може зробити Шевченка доцентом “Без докторату! Без іспитів! Без дисертацій!” “пан професор і посол К.” [11, 120]. Це оповідання актуальне і зараз і таврує тих, що “оспівують” Шевченка будучи абсолютно чужим духові його творчості і життя.

Актуальна в наш час і новела “КВД” (1821 р.), яка є сатирою на політичні партії та їхні програми. Суть програми, пише Маковей, “була коротка і ясна: куди вітер дує” [5, 168]. Створене письменником слово “каведек” стало синонімом безпринципності та лицемірності.

Рідко котре з оповідань О. Маковея обходиться без змалювання сцен, в яких присутня музика. Знання музичної термінології свідчить про високий рівень освіченості О. Маковея, як і всієї інтелігенції того часу, адже музична освіта була обов’язковою частиною гімназійної програми. “Ішов головною вулицею задуманий, коли нараз почув любий акорд G-dur, потім D-septima і знову G-dur. Акорди брили, як дібрані дзвіночки, десь високо у повітрі” [7, 155]. Згадується про концерти та музичні твори в сатиричних оповіданнях “Як Шевченко шукав роботи” [11], і “Товариство для взаємного величання” [10]. Наповнене яскравим гумором оповідання “Мандоліна”, в якому підкреслене виховне значення музики: “Трали з добру годину. Уже старому аж навкучило ся, і він трохи не задрімав, але з його серця за той час зовсім уступилася злість і натомість зайшли туди тихе вдоволення і безжурність... Не пропаде син!” [6, 152].

Найвлучніше висловлені думки О. Маковея про креативну роль музики у суспільстві в оповіданні “Тиха година”. На початку свого твору Осип Маковей описує “звичайну воєнну розмову про страшний занепад моральності, про здичиння суспільності і безнадійну будучину всієї людськості” [9, 172], в якій присутні “шукали ради на се в освіті, добробуті...” і задає запитання “Як

виховувати людей?” Це питання актуальне і в наш час, при створенні сучасного українського суспільства. У розповіді старого професора письменник викладає подію, з якої “вийде хоч маленька порада”. Оповідаючи про бойові дії 1915 року, професор описує вплив музики на учасників бою по обидві сторони: “Коли нараз чую: з кручі над Дністром здовж рікою і по ярах залунав сильний голос, – я не міг спершу зміркувати, що се: чи звичайна військова трубка, чи флейт, чи кларнет”; “Я нараз зауважив, що в окопах понад самим Дністром стріли замовкли” [9, 173]; “Окопи замовкли, справді замовкли. Десь-не-десь ще лопнув стріл і затих. А голос інструмента ще ширше, ще голосніше роздався в околиці” [9, 174]. Музичний інструмент, про який пише Маковей – тарогато – угорський дерев’яний духовий. “Мядяри оповідали чудеса про його одушевлену силу; австрійці мали його заборонити 1849 р., так електризував він синів пущі” [9, 175]. Описуючи звучання тарогато, Маковей підкреслює: “Вся та туга, тривога і мука о одно тільки благає: спокою! спокою! спокою!” [9, 174].

Маковей устами професора викладає власну думку про виховання членів суспільства: “...виховувати людей на кращих громадян можна тільки штукою” [9, 175] і “нема доброті без штуки, без розуміння краси і гармонії” [9, 175].

Висновки. Осип Маковей усвідомлював необхідність консолідації всіх інтелектуальних сил навколо національної ідеї, адже вважав українців самодостатньою європейською нацією, підкреслював у своїх художніх творах національну ідентичність українців. Особливу увагу приділяв письменник способам розвитку українського суспільства, серед яких одним з найважливіших суспільно-креативних чинників вважав мистецтво загалом і музику зокрема. Розуміння краси і гармонії за Маковеем – наріжний камінь виховання нації, розвитку її духовної культури.

1. Гувайнюк Н. Осип Маковей про красу і силу рідного слова (До 140-річчя від дня

народження)// *Українознавство*, №1, 2008. – С. 39 – 43.

2. Засенко О. Талант багатограний і самобутній / Маковей О.С. *Твори / Упоряд., передм. О. Засенка.* – Київ: Дніпро, 1983. – С. 5 – 16.

3. Людкевич С.М. Менцинський (фрагмент спогаду) // С. Людкевич. *Дослідження, статті, рецензії, виступи: у 2 т. Т. 1 / С. Людкевич / [Упоряд., ред., вступ. ст., пер. і прим. З. Штундер].* – Львів: Дивосвіт, 1999. – С. 429.

4. Людкевич С. Революційна пісня на західній Україні // С. Людкевич. *Дослідження, статті, рецензії, виступи: у 2 т. Т. 2 / С. Людкевич / [Упоряд., ред., вступ. ст., пер. і прим. З. Штундер].* – Львів: Дивосвіт, 1999. – С. 409 – 414.

5. Маковей О. КВД / Маковей О.С. *Твори / Упоряд., передм. О. Засенка.* – Київ: Дніпро, 1983. – С. 168 – 169.

6. Маковей О. Мандоліна / Маковей О.С. *Твори / Упоряд., передм. О. Засенка.* – Київ: Дніпро, 1983. – С.149 – 152.

7. Маковей О. Мертве місто / Маковей О.С. *Твори / Упоряд., передм. О. Засенка.* – Київ: Дніпро, 1983. – С. 154 – 160.

8. Маковей О.С. *Твори / Упоряд., передм. О. Засенка.* – Київ: Дніпро, 1983. – 211 с.

9. Маковей О. Тиха година / Маковей О.С. *Твори / Упоряд., передм. О. Засенка.* – Київ: Дніпро, 1983. – С. 172 – 175.

10. Маковей О. Товариство для взаємного величання / Маковей О.С. *Твори / Упоряд., передм. О. Засенка.* – Київ: Дніпро, 1983. – С. 132 – 135.

11. Маковей О. Як Шевченко шукав роботи / Маковей О.С. *Твори / Упоряд. передм. О. Засенка.* – Київ: Дніпро, 1983. – С. 117 – 121.

12. Франко І. З останніх десятиліть XIX в. / Франко І. *Зібрання творів у п’ятдесяти томах. Т. 41.* – Київ: Наукова думка, 1983. – С. 471 – 529.

13. Хорова література: Стрілецькі та повстанські пісні / Співає “Томін”. Кн.1 / [упоряд. О. Циглик]. – Львів: Каменяр, 2009. – 255 с.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2017

“І я умію пісню, умію не одну, то тихо-милозвучну, то грімко-голосну”.

Осип Маковей
український поет, прозаїк, публіцист

“Шворче натхнення – це благодать або перст Божий...”

Віктор Степурко
український композитор

